

HOOFDARTIKELEN

Bussum, 20 Januari 1951

IN MEMORIAM PROF. G. SCHELTEMA

MET EEN PLAAT

Met SCHELTEMA is een der laatsten heengegaan van de kleine groep voortrekkers, die zich tegen het einde van de vorige eeuw opmaakten om de kindergeneeskunde in ons land de plaats te geven, waarop deze ontluikende tak der geneeskunde recht had.

Er was reden toe. Het leven van het volkskind werd in die dagen op velerlei wijzen bedreigd — de voedingsstoornis der zuigelingen, de rhachitis, de ziekten der ademhalingsorganen, de mazelen- en kinkhoest-epidemieën, straks de tuberculose — zo het leven al behouden bleef, de gezondheid werd in vele gevallen ernstig en vaak onherstelbaar geschaad.

Wat men destijds hiertegenover vermocht te stellen was gering: met een enkel bescheiden kinderziekenhuis onder leiding van een huisarts, wiens practijk hem geen tijd overliet om zich ten volle aan deze taak te wijden, een polycliniek, een drankje en wat versterkende middelen is wel het voornaamste genoemd.

Aan de universiteiten werd de kindergeneeskunde onvoldoende onderwezen, het vak was bij de interne geneeskunde ondergebracht en kon veelal slechts stiefmoederlijk worden verzorgd.

Er waren vooruitziende en krachtige figuren nodig om hierin verbetering te brengen en mannen met sociaal gevoel.

SCHELTEMA was één van hen, in elk der drie opzichten.

Geboren te Nes op Ameland, studeerde hij van 1882 - 1889 te Groningen. Reeds vóór zijn artsexamen was hij anderhalf jaar assistent op de interne afdeling. Maar zijn voorkeur ging naar de kinderziekten uit. Na zijn artsexamen verbleef hij twee jaar in Wenen en Berlijn om zich in de kindergeneeskunde en in de orthopaedie te bekwamen. De keuze van dit laatste vak doet wel uitkomen hoe breed en met hoeveel ernst SCHELTEMA zijn taak opvatte wanneer hij zich tot iets zette.

Tot 1906 is hij dan huisarts te Groningen, maar tevens directeur van het vaccinatiebureau en, gedurende vier jaar, leraar in de hygiëne en lichamelijke opvoeding aan de Rijkskweekschool. Van 1906 tot 1909 is hij uitsluitend als consulterend kinderarts werkzaam, het laatste jaar tevens als schoolarts. Ik vermeld deze op zich hoe zelf onbelangrijke bijzonderheden om te laten uitkomen moeizaam de wording van de kinderarts in die dagen was.

Maar dit was geen bezwaar voor SCHELTEMA, die ondanks drukke bezigheden reeds menige publicatie op paediatrisch en, met voorliefde, op aanverwant epidemiologisch en hygiënisch gebied het licht had doen zien. Thans vestigde hij de aandacht op zich door een brede studie over een methode van onderzoek — de permeatie —

die inzicht beloofde in de toestand van het maagdarmkanaal, maar door de ontwikkeling van de röntgentechniek niet tot ontplóoing is gekomen.

In 1909 wordt hij — eerste in ons land — tot buitengewoon hoogleraar in de kindergeneeskunde te Groningen benoemd en tevens tot directeur van het kinderziekenhuis aldaar. Vanaf dit ogenblik ontvouwt hij, als clinicus, docent en strijder voor de sociale kinderhygiëne een veel omvattende werkzaamheid, waarvan zegenrijke gevolgen nog heden ten dage merkbaar zijn.

Van zijn klinisch werk moge hier zijn onderzoek over geitenmelkanaemie, zijn studie over kindertuberculose en menige belangwekkende demonstratie in herinnering worden gebracht.

Grote verdiensten heeft SCHELTEMA voor het onderwijs in de kindergeneeskunde gehad, zoals wel duidelijk blijkt uit het feit dat de regering ook aan de andere universiteiten een leerstoel in de kindergeneeskunde instelde. In 1921 werd het extraordinariaat te Groningen in een gewoon hoogleraarschap omgezet.

Voor SCHELTEMA evenwel was de taak, die hij zich had gesteld, daarmee niet volbracht. Geboren strijder en ijveraar voor beginselen, die hij juist achtte, zocht hij een breder arbeidsveld. Hem was het te doen om de kennis, die hij zich bij de studie der kinderziekten eigen maakte, uit te dragen op schier elk terrein waarop zij het welzijn en de gezondheid van het kind kon bevorderen.

Zo nam hij zitting in de besturen van talrijke organisaties: het Centraal Genootschap voor Vacantiekolonies en Kinderherstellings-oorden, waarvan hij het erelidmaatschap bekleedde, het „Noorderhuis”, het Groene Kruis in de provincie Groningen en vele andere. Hij maakte deel uit van de Staatscommissie in zake Tuberculose, was lid van het College van Advies voor Lichamelijke Opvoeding, van de Gezondheidsraad, en van de Onderwijsraad.

De belangen van de kindergeneeskunde in engere zin werden daarbij niet uit het oog verloren. Oprichter van de Nederlandsche Vereeniging voor Kindergeneeskunde, die hem het erelidmaatschap aanbood, nam hij als voorzitter het initiatief tot meer contact met de buitenlandse paediatric. Ook in de oprichting van de Sociaal-Hygiënische Sectie had hij aandeel. Jarenlang vormde hij met prof. P. G. T. VAN DER HOEVEN de redactie van het Maandschrift voor Verloskunde en Vrouwenziekten en voor Kindergeneeskunde. Als lid van de Gezondheidsraad wist hij te bereiken dat kindergeneeskunde als verplicht examenvak op het semiartsexamen werd gebracht.

Het is niet mogelijk een volledig overzicht te geven van de vele functies, die SCHELTEMA vervuld heeft en het scheen wel of er geen arbeidsveld te vinden was groot genoeg voor de onuitputtelijke energie, die in hem brandde. Maar, ongeacht het feit dat hij wel eens denkbeelden ontwikkelde, die niet door allen gedeeld werden, mag getuigd worden dat hij onvermoeid en in belangrijke mate heeft bijgedragen tot het bereiken van de gunstige toestand waardoor de kinderhygiëne van thans zich onderscheidt van de verhoudingen in de jaren toen SCHELTEMA zijn werkzaamheid aanving.

Bij zijn aftreden als hoogleraar wegens het bereiken van de leeftijdsgrens benoemde de regering hem tot Ridder in de Nederlandsche Leeuw.

De lange jaren, die na zijn emeritaat in 1934 aanvingen, hebben niet gebracht wat zijn vrienden hem hadden toegewenst, een rustige levensavond, waarop hij met tevredenheid op de volbrachte taak terug zou zien, zich verdiepend in de ontwikkeling van de vele problemen, aan welker oplossing hij zulk een werkzaam aandeel genomen had. Aanvankelijk flikkerde het oude vuur nog wel eens op en soms trad hij met hardnekkigheid in het strijdperk voor denkbeelden, die hem na aan het hart lagen. Maar allengs omfloersden nevelen zijn werkzame geest, omsluisend de goede herinneringen, maar ook, genadiglijk, de gedachten aan persoonlijk leed, dat ook hem niet bespaard is gebleven.

Hij heeft gewerkt en gestreden zolang het dag was. Hij ruste in vrede.

G. J. HUËT

HET AANDEEL VAN NEDERLAND
IN DE VOORUITGANG DER GENEESKUNDIGE
WETENSCHAP VAN 1900 TOT 1950

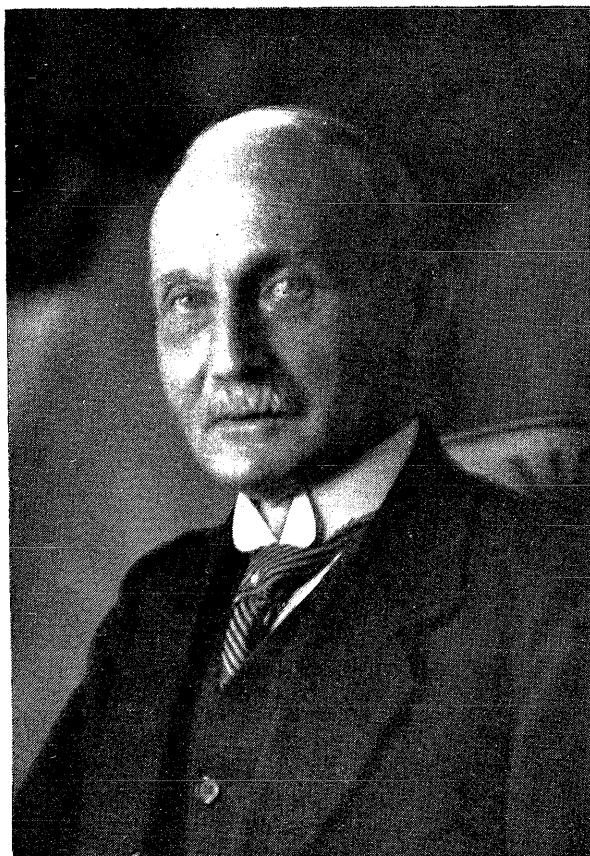
HEELKUNDE

DOOR DR D. SCHOUTE, TE SOEST

Voor wie studie en assistentschap lagen vóór 1900, kan het geen vraag zijn wat onze heelkunde in die halve eeuw bereikte. Hij hoeft maar terug te denken aan de jaren vóór 1900, toen het gebeurde dat jonge kinderen door buikvliesontsteking aangetast, hieraan stierven zonder dat de geneeskunde daartegen raad wist. Persoonlijk herinnert hij zich enkele schoolkameraadjes die door deze ziekte binnen enkele dagen van hevig lijden werden weggenomen; de een was met natte voeten blijven lopen, de ander had een stukje ijs uit een sloot opgezogen, wat de ontsteking voldoende verklaarde. Later hoorden wij van maaglijders die, soms jaren lang, regelmatig een ziekenhuis moesten bezoeken om hun maag te laten leeghevelen en uitspoelen, daar „hun pijpje kwamen roken”, zoals dat toen genoemd werd.

Wanneer bejaarde, ook wel jongere, mensen, als gevolg van een eenvoudige beenbreuk blijvend invalide werden, werd dit aanvaard als een begrijpelijk gebeuren waarin men zich had te schikken, en het was in die tijden heel gewoon, wanneer de atmosfeer in verblijven voor oude mannen de aanwezigheid van enkele steeds lekkende oude heertjes verried. *Tempora bona praeterita.*

Wat de heelkunde bereikte zou zelfs in cijfers kunnen worden uitgedrukt, wanneer wij bedenken dat in die tijden de heelkundige afdelingen onzer ziekenhuizen geen wachtlijsten kenden, daar het moeite genoeg kostte ook in de meest dringende gevallen de zieken

PROF. G. SCHELTEMA

Plaat No 9